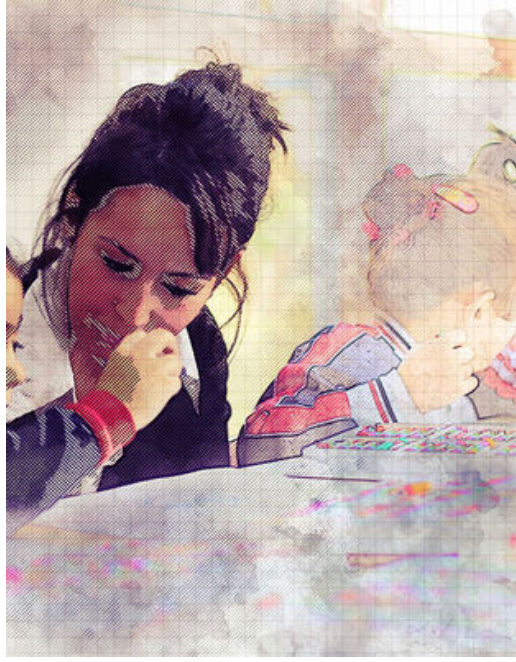

MESLEK SEÇİMİNDE EBEVEYN ETKİSİ

Meslek Seçimi ve Aile

İnsanın yaşamı boyunca verdiği en önemli kararlardan birisi de meslek seçimidir. Meslek seçimi, tüm bireyler için hayatlarında vermek zorunda oldukları belki de en zor kararlardan biridir. Çünkü bizler zamanımızın büyük bir bölümünü yapmış olduğumuz işle geçiriyoruz. Hatta öyle ki seçilen meslek insanın arkadaş ortamını, katılacağı sosyal faaliyetleri, hobilerini, nerede oturacağını, eş seçimini bile etkiliyor. Hal böyle olunca kişinin kendisine en uygun mesleği seçebilmesi önemli hale geliyor.

Bu seçimler, bireyin kişisel verimliliği ve topluma katkısının yanı sıra; yaşam tarzı, duygusal iyi oluşu, ekonomik ve sosyal statüsü gibi bireyin yaşamında uzun vadeli önemli etkilere sahiptir (Gati ve Tal, 2008). Meslek seçim sürecini etkileyen bu faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz; cinsiyet, toplum, arkadaş çevresi, ailenin beklentileri, kişinin eğitim durumu, mezun olduktan sonraki iş imkânları, kişisel nitelikler (genel ve özel yetenekleri) ile mesleki ilgi ve değerleri şeklinde sıralanmaktadır (Frady, 2005; Zunker, 2006).

Aile Davranışları

Eş ve meslek seçimi hayatta verilmesi gereken en önemli kararlardır. Meslek seçimi özellikle ergenlik dönemine geldiğinden bu dönemde alınan kararlarda duygusal nitelikler etkili olduğundan, anne babanın çocuklarına destek olması ve yön göstermesi gerekmektedir.

Bu kararı verirken çevresinin desteğine ihtiyaç duyuyor. Fikirlerini önemsedikleri kişiler önce ailesi sonrasında ise okuldaki öğretmenleri oluyor genellikle. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki küçük yaşlarda çocukların aileden etkilenme oranları daha yüksek.

Yetiştirme tutumlarıyla, gerek yaşam şekliyle ve gerekse çocuğa fark etmeden ya da özellikle aşıladığı değerlerle meslekle ilgili kararlarını önemli boyutta etkilediğini belirtmek abartılı olmayacaktır.

Meslek seçiminde kişinin kendisini tanıması, ilgi alanlarını, yeteneklerini, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesi ve doğru değerlendirmesi önemlidir. Çocuk öncelikle hangi mesleği seçerse başarılı olurum sorusuna cevap vermelidir. Anne-babanın, yakınlarının arzusu veya toplum baskısından ziyade hangi mesleği sevdiği ve istediği, hangi mesleğe yatkın olduğu dikkate alınmalıdır.

İnsanlar meslek seçimlerine zemin oluşturan çeşitli yetenek ve özelliklerle dünyaya gelirler. Kişide var olan bu özelliklerle, onu büyütebilecek aşama aşama ilerleme kaydettiğini söylemek mümkündür. Bireyin kendi özellikleri ile mesleğinin getirdiği özellikler kendisiyle eşleştirilerek uygun meslek seçimi doğal ve istenilen bir durum.

Tüm ebeveynler çocukları için iyi, güzel bir gelecek hayali kurarlar. Bu durum ebeveynliğin doğasında var olan son derece doğal bir istektir. Ama bazen anne babanın iyi gelecek hayali çocuğun gelecekte kendisini gördüğü yerden çok farklı olabilmekte ve iyi niyetle kurulan hayaller çatışmaya dönüşmektedir. Bu çatışma aslında ebeveynlerin gerçekleştiremedikleri hayallerini çocuklarının gerçekleştirmesini istemesinden kaynaklanır. "Benim çocuğum doktor olacak, annesine bakacak." Oysa çocuğumuza iyi gelecek olarak sunacağımız hedeflerle bu hedefleri gerçekleştirmesi için uyguladığımız baskı arasında çok ince bir sınır vardır.

"Ben yatılıyı kazandım babam göndermedi okusam öğretmen olurdum ama ben olamadım kızım olacak." diye başlayan cümleler çocuğun hayalleriyle çatışmaya başladığında, ebeveynlerde çocuklarına ilişkin gelecek kaygısını arttırmakta ve bu kaygı doğrultusunda çocuğa karşı iyi niyetli de olsa baskıcı tutumlar sergilenmektedir.

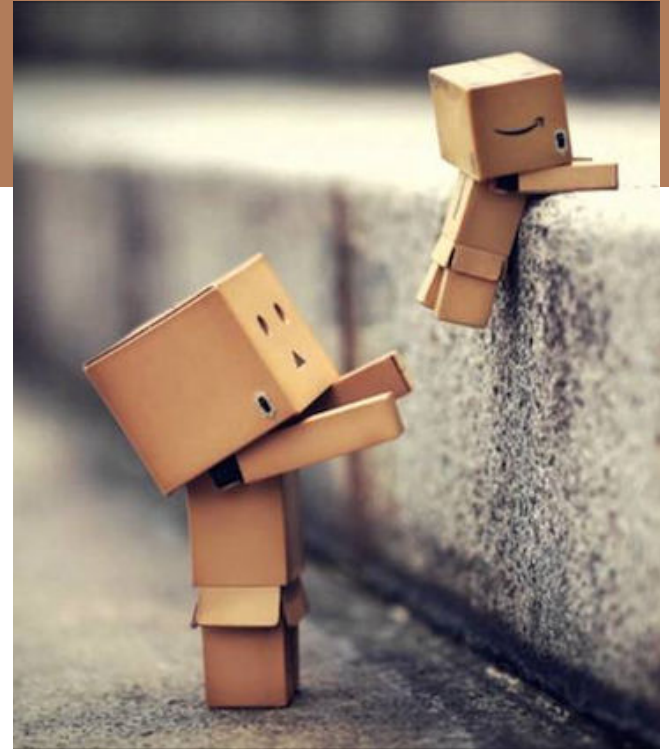
Meslek seçimi ne çocuğu baskılayarak ne de seçimi tamamen onun deneyimsiz isteklerine bırakılarak yapılabilir. Kariyer planlamasının ilk adımı olan meslek seçimi ergenlik dönemine denk geldiğinden bu dönemde alınan kararlarda duygusal nitelikler etkili olduğu için, anne babanın çocuklarına destek olması ve yön göstermesi oldukça önemlidir. Ancak bu desteklemede çocuğun kişiliği, istekleri, hayalleri ve yetenekleri göz önünde tutulmalıdır.

Aile çocuk için bir güven ortamıdır. Çocuğun karakter özelliklerinin farkında olması, sosyal beceriler, duygusal zekâ gelişimi gibi birçok konu anne babanın yaklaşımı sayesinde şekillenmektedir (Aslan, 2002). Ailenin çocuk üzerindeki bu kuvvetli etkisini nasıl kullandığı onun hem karakter gelişimi hem de meslek seçimi konusunda oldukça önemlidir. Ebeveynlik stillerindeki farklılıklar, bireyler arasında ki farkın temel sebeplerindendir. (MEB, 2011) Daha otoriter bir ailede büyüyen çocuk ailesinin beklentilerini karşılamak için mücadele verecektir. Çünkü ailenin çocuk üzerindeki beklentisi oldukça büyüktür ve çocuk üstesinden gelebilmek için çoğu zaman kendi tercihlerini ve isteklerini ikinci kenara bırakıp, ailesinin isteklerine cevap vermeyi seçer ve hayatını ona göre şekillendirir. (Soygüt&Çakır, 2009) Öte yandan, etkili iletişimi benimseyen aileler çocuklarını kısıtlamaktan ziyade onlara seçenek sunmayı tercih ederler. Sergiledikleri çözüm odaklı yaklaşım sayesinde çocuklarının hayatlarına müdahale etmez ve onları sorumluluk almaya teşvik eder. Bu ortamda büyüyen çocuklar öz güvenleri yüksek ve benlik farkındalıklarının kuvvetli olduğu görülür (Soygüt&Çakır, 2009). Çocuklar mesleki kariyerlerini belirlerlerken ne yalnız bırakılmalı ne de onun adına karar verilmelidir. Her çocuk kendine özgü bir varlıktır ve özerkliğe sahiptir. Ebeveynler çocuğun güçlü ve zayıf yönlerini fark etmesine, ilgi ve yeteneklerini keşfetmesi ne yardımcı olarak onlara destek olabilirler. Kariyer planlaması yaparken ebeveynlerin; Çocukların fikirlerini dinlemesi, Gelecek beklentilerini öğrenmesi, Planlarının, ilgilerinin, Kişilik özelliklerinin, Yeteneklerinin, Mesleki değerlerinin (bir meslekten neler beklediğinin) neler olduğunu bilmesi meslek seçiminde çok önemli bir yere sahiptir.

Çocukların meslek seçiminde doğru kararlar vermeleri konusunda ebeveyn olarak neler yapabiliriz.....

Çocukları güçlü ve zayıf yönleriyle tanımak. Onların yapmayı sevdikleri ya da sevmedikleri, çok iyi yaptıkları veya daha az iyi yaptıkları aktivite ve etkinlikler konusunda en çok fikre anne ve babalar sahiptir, sahip olmalıdır. Bu nedenle onların gözlem ve değerlendirmeleri ve hatta rehberlikleri çok önemlidir.

Çocuklarının kendilerini tanımalarını sağlamak. Bu konuda onlar için imkanlar yaratmak, çeşitli deneyim ortamları sağlayarak çocuğun kendisi hakkında fikir sahibi olmasını sağlamak.

Çocuğunuzdan öncelikle hangi mesleği seçerse mutlu ve başarılı olurum sorusuna cevap bulmasını isteyin. Meslek seçiminde kişinin kendisini tanıması, ilgi alanlarını, yeteneklerini, güçlü ve zayıf yönlerini bilmesi ve doğru değerlendirmesi önemlidir. Çocuğunuz önce kendini keşfetmeli, bu keşifte siz de ona yol arkadaşlığı etmelisiniz. Çocuğunuza kendini gerçekleştirebileceği, mutlu ve başarılı olabileceği bir mesleği seçebilmesi için fırsat verin. Mesleğin seçilmesi sorumluluğunu çocuğunuza bırakın, neyin iyi olduğuna kendiniz karar vermeyin.

Kariyer seçiminde aile etkisi ve rolü çok fazladır. Bu sebeple aileler çocuklarına özenle yaklaşmalıdır. Meslek seçimi gibi hayata yayılan bir kararda aileler çocuklarını belirli kalıpların içine sokmamalı ve isteklerini görmezden gelmemelidir.

Hem başarılı hem de mutlu kişilerin geçmiş yaşantısı incelendiğinde sevdiği ve ilgi duyduğu alanda eğitim aldıkları görülür. Kariyer yolculuklarını sevdiği yönde şekillendiren kişiler zaman içerisinde bulundukları alanda fark yaratan beceriler geliştirmeye de başlar. Bu noktada kariyer seçiminde aile etkisi devreye girer. Aileler çocuklarına karşı kısıtlayıcı olmamalıdır. Baskıcı dayatmalardan kaçınarak kişinin sevdiği alanı keşfetmesi sağlanmalıdır.

Yaşantılarını zenginleştirecek ilgi duyduğu yetenek alanlarıyla ilgili sosyal etkinliklere yönelmesini desteklemek.

Çocuğun gelecekle ilgili hayal ve planlarını önemsemek, desteklemek.

Çocuğunuzla farklı ortamlarda (ev, oyun alanı, okul, sinema, alışveriş vb.) zaman geçirin, onun değişik etkinlikler yapmasını sağlayın. Böylece nelerden hoşlandığını, neyi daha rahat yapabildiğini ve hangi becerilere sahip olduğunu gözleyebilir, hayatında yeni ufuklar açmasına ve yenilikler katmasına yardımcı ola bilirsiniz.

Çocuğunuzu dinlerken, izlerken ve onunla sohbet ederken her bireyin birbirinden farklı olduğunu ve çocuğunuzun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini de unutmamalısınız.

Çocuğunuzun hobi edinmesi, farklı alanlarda (kültür, sanat, müzik, dans, spor...) kendini geliştirmesi için ona destek olun. Yetenekleri zenginleştikçe kendini tanıması daha kolay olacaktır.

Çocuğun aklından geçen mesleklerle ilgili bilgi toplamak ve o meslekleri tanımasına yardımcı olmak ailenin sorumluluğundadır.

Ebeveynler çocukta gördükleri yetenekleri ve onun nasıl bir işte başarılı olacağına dair fikirlerini çocuğa aktarmalı fakat baskı yapmamalıdır. Asıl kararın çocuk tarafından verilmesi gerektiği bilinmeli, sorumluluğun çocuğa ait olduğu vurgulanmalıdır.

“Senin önceliğin ne?” sorusu çocuk ve aile tarafından açıklığa kavuşturulmalıdır. İş doyum, ruhsal doyum ve maddi doyumdan hangisinin ağır bastığı bilinmeli, hepsinin de artı ve eksi yönleri göz önünde tutulmalıdır. Tüm bunlar çocukla karşılıklı diyalog halinde konuşulmalı, tek yönlü monologa dönmemelidir. Çocuk kendisinin dinlendiğini ve önem verildiğini hissetmelidir.

Uzman bir psikolog ve psikiyatrist gözetiminde yapılacak, çocuğun yeteneklerini ve hangi alanda başarılı olacağını belirlemeye yönelik kişilik ölçekleriyle, çocuğun meyilli olduğu alanlar bilimsel olarak saptanabilir.

Ailenin iyi bir gözlemci olması da çocuğun matematik, görsel, duygusal, bedensel, içsel veya doğa zekâsı olup olmadığını ortaya koyar ve çocuğun kendi özünü keşfetmesine yardımcı olur.

Gerek mesleki, gerekse okul başarısında yetenek ve çalışmasının yanı sıra çevresel faktörler de önemlidir. Uygun bir çevre olmadığı takdirde çocuğun yetenekleri gelişmez. Çocuğu cesaretlendirmek, evde rahat ve huzurlu bir ortam sağlamak, kendisini güvende ve değerli hissettirmek, başarısını arttıracaktır. Temel güven duygusu gelişmiş bir çocuk tüm yeteneklerini ortaya koyabilir.

Çocuktan yapabileceğinden fazlasını istemek sıklıkla yapılan hatalardandır. Yüksek motivasyon sahibi anne babalar, başarıya doymaz ve çocuklarından hep daha başarılı olmasını isterler. Bu durumda da çocuk kendi isteklerinden ziyade anne babasını mutlu etme yoluna gidebilir. Çoğu kez aşırı stres altında kaldığından göstereceği performansın altında kalır ve sevmediği bir meslekle bir ömür boyu mutsuz olur.

Bazı ailelerse tam tersine pasif bir yaklaşım gösterip çocuklarına hiç müdahale etmezler. Bu da doğru bir yaklaşım değildir. Bu durum ailenin çocuğa fazla güvenmesinden kaynaklanabileceği gibi anne babanın ilgisizliğinden de kaynaklanabilir. En doğrusu çocuğu uzaktan kontrol etmektir. Çocuk duygusal ilginizin üzerinde olduğunu bilmeli fakat bu ilgili onu yönetme, karışma şeklinde olmamalıdır.

Kimi zaman çocuklarda çabuk vazgeçme eğilimi görülür. Eğer çocuk gerçekten istemediği bir şeyden vazgeçiyorsa bu sorun değildir. Fakat yapılması gereken veya gerçekten istenen bir şeyden vazgeçiyorsa çocuğun ailecek cesaretlendirilmesi, desteklenmesi, moralinin düzeltilmesi gerekir. Aile çocuğa başarıma duygusunu vermelidir. Yenilgiyi kabul etmemek, gereğinde kendi ideallerine uygun stratejiler geliştirmesine yardımcı olunmalıdır.

Özetle okul hayatında ve meslek seçiminde çocuk yalnız bırakılmamalı, yeteneklerini keşfetmesi yönünde araştırılmalı, nasıl bir hayat tarzından mutlu olacağı yönde desteklenmelidir. Yönlendirme yapılırken çocuk adına karar verilmemeli, kararlar çocukla birlikte alınmalı ve sonra çocuğun inisiyatifine bırakılmalıdır.

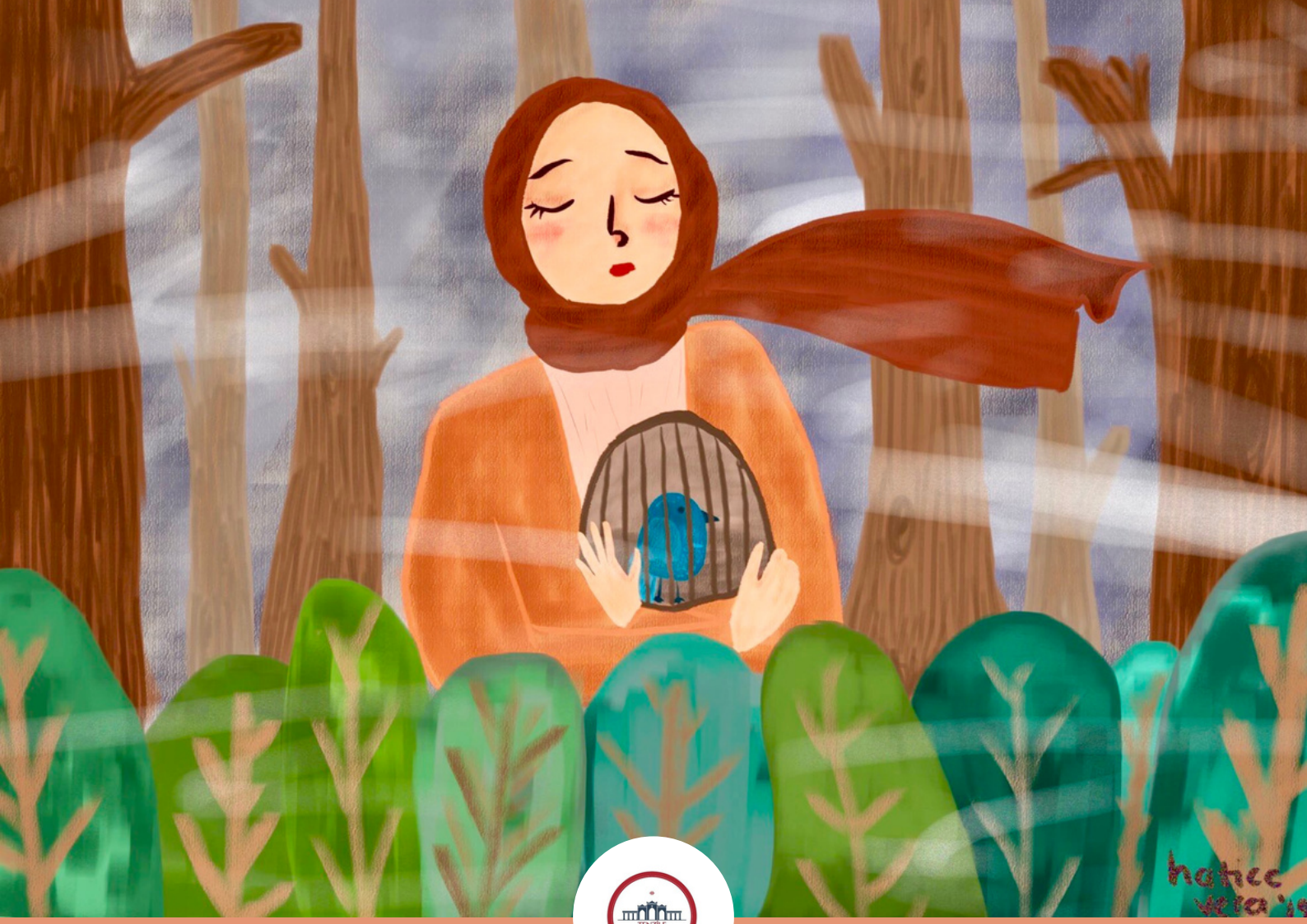
Yapılan tercihin çocuğunuz için olduğunu unutmayın. Anne baba olarak kendi adınıza bir tercih yapmadığınızı dolayısıyla merkez de çocuğunuzun olması gerektiğini onun ilgi yetenek ve değerleri doğrultusunda verilecek kararların daha isabetli olacağını her zaman aklınızda bulundurun.

Deneyimlerinizi çocuğunuzun önündeki engelleri kaldırarak, bilgiye ulaşma yollarını göstermede kullanın.

Çocuğunuzun zayıf olduğu yönlerini değil, **güçlü olduğu yönlerini vurgulamaya çalışın.**

Çocuğunuzun hayatını şekillendirecek olan bu önemli kararı almasında karar mercii değil, ona destek olan kişi olun! Ancak kararı çocuğa bırakmanın, karar anında çocuğu yalnız bırakmak olmadığını unutmayın.

Meslek seçimi konusunda yol gösterilebilir, fikrinizi söyleyebilirsiniz ama son kararı siz değil, çocuğunuz versin.

REHBERLİK SERVİSİ

KAYNAKÇA

MESLEK SEÇİMİNDE EBEVEYN ROLÜ, Bağcılar Gazi Anadolu Lisesi / Rehberlik Servisi
T.C. ADANA VALİLİĞİ İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ , Meslek Seçiminde Ailenin Önemi
Uzman Psikolojik Danışman Sevdâ ÖZTÜRK AYDIN , Meslek Seçiminde Ailenin Önemi